

Mirosław Pakuła

1. pułk łączności w Zegrzu Południowym

Pułk na tle zmian organizacyjnych w wojskach łączności

Powstanie 1. pułku łączności jest związane ze zmianami w organizacji wojsk łączności w czasie pokojowym wprowadzonymi po zakończeniu wojny polsko-bolszewickiej w 1920 r. Wstępne plany (wiosna 1920 r.) przewidywały utworzenie: 1. pułku łączności w Zegrzu Południowym i 2. pułku łączności w Poznaniu¹. Oba pułki miały składać się z 4 batalionów telegraficznych i kompanii telegraficznej specjalnej². Ostatecznie (jesień 1920 r.) utworzono trzy pułki łączności: 1. pułk w Zegrzu Południowym, 2. pułk w Jarosławiu i Radymnie oraz 3. pułk w Grudziądzu³.

W czerwcu 1924 r. została zarządzona reorganizacja pułków wojsk łączności. W miejsce dotychczasowych trzech pułków łączności utworzono dwa pułki: 1. pułk w Zegrzu Południowym, 2. pułk w Jarosławiu i Radymnie oraz pułk radiotelegraficzny w Warszawie. W skład każdego pułku łączności wchodziło po 5 batalionów telegraficznych, a w strukturze pułku radiotelegraficznego 2 bataliony radiotelegraficzne⁴.

Wiosną 1926 r. uczyniono pierwszy krok w kierunku decentralizacji wojsk łączności. Zreorganizowano dwa pułki łączności, ale pozostawiono w niezmienionej strukturze pułk radiotelegraficzny. Zarządzono także sformowanie trzech samodzielnych batalionów łączności: 5. batalion w Krakowie, 7. batalion w Poznaniu i 9. batalion łączności w Brześciu n. Bugiem⁵. Przeformowane pułki łączności składały się z trzech batalionów, samodzielne bataliony z trzech kompanii.

Obowiązująca od lat 20. organizacja wojsk łączności nie była doskonała. W przypadku wojny nie zapewniała bowiem sprawnej łączności. W związku z powyższym, od 1927 r. prowadzono w Sztabie Generalnym studia na tym zagadnieniu.

Nowa organizacja wojsk łączności obowiązująca od 1929 r. przewidywała utworzenie trzech Grup Łączności podległych bezpośrednio pod II wiceministra MSWojsk. 1. pułk łączności znalazł się w warszawskiej Grupie Łączności nr 1⁶.

W wyniku reorganizacji Grup Łączności w 1931 r., pułk zlikwidowano.

Struktura organizacyjna i obowiązki osób funkcyjnych

Struktura 1. pułku łączności utworzonego na podstawie rozkazu Departamentu VI MSWojsk. nr L.dz. 1216/WŁ Tajne z dnia 28 października 1921 r., składała się z 5 batalionów. 1. batalion telegraficzny planowano utworzyć z kompanii telegraficznej i stacji gołębi pocztowych z Warszawy oraz plutonu telegraficznego z Modlina. Pluton telegraficzny z Lublina miał stanowić podstawę dla 2. batalionu telegraficznego. 3. batalion telegraficzny miał powstać na bazie plutonu telegraficznego z Grodna. Pluton telegraficzny i stacja gołębi pocztowych w Brześciu Litewskim miały wejść w skład 9. batalionu telegraficznego. 1.

¹ Pismo szefa Sekcji Łączności Dep. II MSWojsk. z dnia 11 października 1920 r. CAW, Dep. Techn. MSWojsk., sygn. I.300.41.194, s. 202.

² Projekt organizacji wojsk łączności (czas pokojowy), CAW, Dep. Techn. MSWojsk., sygn. I.300.41.196, s. 11.

³ E. Kaliński, *Organizacja wojsk łączności od Legionów*, „Łączność”, z. 6, 1928, s. 253.

⁴ M. Ciepłowicz, *Wojsko Polskie w latach 1919-1921*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1998, s. 127.

⁵ H. Naimski, *Wojska Łączności 1918-1938 (część I)*, „Przegląd Telekomunikacyjny”, nr 4, 1984, s. 107.

⁶ J. Strynowicz, *Organizacja, struktury, odznaki oraz barwy wojsk łączności 1918-1993*, Zegrze (WSOwŁ) 1993, s. 26.

batalion radiotelegraficzny planowano utworzyć z Wojskowej Centralnej Stacji Radiotelegraficznej w Warszawie⁷. Numeracja batalionów nie była przypadkowa. Ich numery odpowiadały numerom okręgów korpusów, którym bataliony miały zabezpieczać łączność na wypadek wojny.

Etat pułku wynosił 63 oficerów, 212 podoficerów, 833 szeregowych i 186 koni⁸.

Pułk przeszedł trzy główne reorganizacje. Pierwsza, przeprowadzona w 1924 r., dotyczyła wyłączenia ze struktury pułku 1. batalionu radiotelegraficznego. Druga (1926) polegała na wykluczeniu ze struktury jednostki 9. batalionu telegraficznego. Reorganizacja z roku 1929 dotyczyła usunięcia z pułku 2. batalionu telegraficznego i kompanii telegraficznej specjalnej oraz włączenia do struktury 8. batalionu telegraficznego. Ostatnie i największe zmiany przeprowadzono rok później. Dotyczyły one: korekt w strukturach batalionów pułku (zmiana numerów kompanii), wyłączenia ze struktur pułku 3. batalionu telegraficznego i przeniesienia go do Grodna, utworzenia z kompanii szkolnej pułku, manewrowego plutonu łączności na potrzeby dowództwa Garnizonu Warszawa oraz likwidacji kompanii konnych⁹.

1. pułk łączności został zlikwidowany w grudniu 1931 r. na podstawie rozkazu MSWojsk. nr L. 1006/Org. Tj z dnia 23 października 1931 r. Część kadry pułku znalazła pracę w 1. batalionie telegraficznym manewrowym¹⁰, który pozostając w koszarach Zegrza Południowego, znalazł się w podległości Centrum Wyszkozenia Łączności w Zegrzu. Reszta kadry 1. pułku łączności została przydzielona na stanowiska wykładowców i instruktorów w Centrum Wyszkozenia Łączności¹¹.

Dowódca pułku posiadał stopień etatowy pułkownika, jego zastępca - podpułkownika, a adiutant - kapitana. Kwatermistrzowi przydzielono stopień majora/podpułkownika, oficerowi mobilizacyjnemu - majora, oficerowi żywnościowemu - podporucznika/porucznika/kapitana, oficerowi administracyjnemu - kapitana. Dla płatnika przewidziano stopnie od podporucznika do kapitana. Dowódca batalionu był w stopniu majora/podpułkownika, a dowódca kompanii - kapitana¹².

Dowódca pułku był przełożonym wszystkich żołnierzy i pracowników cywilnych pułku w czasie pokoju i w czasie wojny. Podlegali mu bezpośrednio członkowie sztabu oraz dowódcy pododdziałów. Dowódca pułku podlegał, w zależności od okresu, szefowi Sekcji Wojsk Łączności MSWojsk. lub dowódcy Grupy Łączności nr 1. Do jego podstawowych obowiązków należało: sprawowanie nadzoru nad wyszkoleniem wojskowym i technicznym żołnierzy pułku, nadzór nad gospodarką materiałową w jednostce i dbałość o gotowość bojową.

Funkcję dowódcy pułku pełnili: mjr Zenon Nosowicz (1921; p.o.), ppłk Stanisław Wschebór (1921-1923), ppłk Edmund Feliks Świdziński (1923-1924; p.o.), ppłk Marian

---

⁷ *Rozkaz organizacyjny dotyczący sformowania 1. pułku łączności z dnia 30 listopada 1921 r.*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. 7, b.p.

⁸ *Ibidem*.

⁹ M. Cieplewicz, op. cit., s. 127; H. Naimski, op. cit., s. 107; *Rozkaz dzienny nr 194 z 1929 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.1, b.p.; *Dodatek do rozkazu dziennego nr 184 z 1930 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.3, b.p.

¹⁰ Dowódcą 1. batalionu telegraficznego manewrowego został mjr Stanisław Hegner-Szymański. Batalion składał się z pięciu kompanii telegraficznych i kompanii szkolnej, *Dodatek do rozkazu dziennego nr 276 z 1931 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.5, b.p.

¹¹ *Rozkaz dzienny nr 281 z 1931 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.5, b.p.

¹² *Rozkaz dzienny nr 194 z 1929 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.1, b.p.

Sikora (1925-1927), ppłk Gustaw Rakowski (1927-1930), ppłk Józef Wróblewski (1930; p.o.) i ppłk Edward Wolski (1930-1931)¹³.

Zastępca podlegał bezpośrednio dowódcy pułku i był jego pomocnikiem we wszystkich sprawach administracyjnych. Razem z dowódcą ponosił odpowiedzialność za całokształt funkcjonowania pułku.

Dowódca batalionu telegraficznego (radiotelegraficznego) był przełożonym wszystkich żołnierzy batalionu. Odpowiadał za wyszkolenie, gotowość bojową, morale żołnierzy i gospodarkę batalionu¹⁴.

Płace (brutto) w pułku w latach 30. kształtowały się następująco¹⁵:

- dowódca pułku – 971 zł,
- dowódca batalionu – 820 zł,
- dowódca kompanii – 787 zł,
- stanowiska podoficerskie – 536-627 zł,
- stanowiska pracowników cywilnych – 112-450 zł.

Na pensje kadry zawodowej składało się uposażenie zasadnicze oraz dodatki (w tym kwaterunkowy).

Kadrze zawodowej z pensji potrącano¹⁶:

- podatek – 5-40 zł,
- opłatę emerytalną – 9-13 zł,
- składkę na spółdzielnię – 12-40 zł,
- składkę na fundusz kasynowy - 10 zł,
- składkę na Klub Oficerski lub Ognisko Podoficerów - 4-6 zł,
- opłatę za sorty mundurowe – 14 zł (tylko dowódcy pułku),
- koszty czynszu – 10-37 zł,
- opłatę za światło – 7-24 zł,
- należność za opał – 22-37 zł.

Pracownikom cywilnym potrącano¹⁷:

- podatek – 4-6 zł,
- składkę ubezpieczenia – 6-13 zł,
- składkę na kasę chorych – 6-10 zł.

Szkolenie

Działalność pułku była oczywiście podporządkowana szkoleniu. Za działalność szkoleniową odpowiadał dowódca pułku i dowódcy batalionów, lecz podstawowym modułem szkoleniowym była kompania.

Pierwszy okres szkolenia trwał 3 miesiące i obejmował nauczanie podstawowych umiejętności żołnierskich. Rekruci w czasie 7 godzin codziennego szkolenia (w soboty 4 godziny, niedziele były wolne) uczyli się musztry i umiejętności bojowych, w tym strzelania.

---

¹³ CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, sygn. I.326.2., 1. pułk łączności. Ostatni dowódca ppłk Edward Wolski podczas dowodzenia pułkiem dopuścił się nadużyć finansowych w wyniku których w 1933 r. został skazany przez sąd wojskowy na karę 8 miesięcy pozbawienia wolności. Ostatecznie w zakładzie karnym przebywał zaledwie miesiąc, gdyż resztę kary anulowano, M. Pakuła, *Słownik biograficzny komendantów zegrzyńskich ośrodków szkolenia kadr łączności*, Zegrze 2005, s. 18.

¹⁴ *Projekt organizacji wojsk łączności (czas pokojowy)*, CAW, Dep. Techn. MSWojsk., sygn. I.300.41.96, s. 12.

¹⁵ *Wykaz uposażenia oficerów za luty 1931 r., wykaz uposażenia podoficerów za styczeń 1931 r., Wykaz uposażenia pracowników cywilnych za luty 1931 r.*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.10, b.p.; *Rozkaz dzienny nr 274 z 1931 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.5, b.p.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

Poza tym odbywały się zajęcia z wychowania fizycznego i pierwsze ćwiczenia z odbioru słuchowego.

W drugim etapie szkolenia, trwającym 7 miesięcy, tworzone grupy stosownie do specjalności wojskowych żołnierzy. W grupach tych dokonywano dodatkowo podziału w zależności od poziomu zaawansowania w nauce. W drugim etapie szkolenia najczęściej czasu poświęcano na zajęcia praktyczne. W tym czasie prowadzono ćwiczenia zgrywające.

W ostatnim miesiącu szkolenia pierwszego roku służby żołnierze brali udział w letnich manewrach poza garnizonom. W lipcu 1927 r. podczas manewrów zorganizowanych przez Departament Techniczny Ministerstwa Spraw Wojskowych kompanie 1. pułku ćwiczyły między innymi w okolicach Poznania, Grudziądz, Inowrocławia i Łucka¹⁸.

Drugi rok służby był przeznaczony na doskonalenie umiejętności oraz pełnienie wart i służb w jednostce. Najlepsi żołnierze brali udział w szkoleniu rocznika jako instruktorzy.

Szkolenie żołnierzy pułku podlegało kontrolom zlecanym przed dowódcę jednostki lub jego zastępcę. Do tego celu przygotowano pojazd dyspozycyjny. Pojazd ten służył także lekarzowi pułku do wyjazdów w nagłych wypadkach i oficerowi dyżurnemu pułku¹⁹.

Duże znaczenie przykładano do doskonalenia kadry pułku celem „ugruntowania i rozszerzenia wykształcenia zawodowego”. Corocznie opracowywano plan zajęć oficerskich. W skład planu doskonalenia kadry wchodziły: odczyty, zajęcia z terenoznawstwa, radiotechniki, taktyki łączności oraz kurs kierowców. Kierownikiem zajęć był jeden z dowódców batalionów²⁰.

Pułk, jak każda jednostka wojskowa, podlegał kontrolom gospodarczym. W kwietniu i maju 1925 r. komisja z Szefostwa Łączności Okręgu Korpusu nr I przeprowadziła sprawdzenie prowadzenia gospodarki materiałowej w pułku. W jej wyniku stwierdzono dobry porządek w magazynach, należyte ułożenie sprzętu i materiałów, a uwagi wniesiono jedynie do braku magazynu na radiostacje mobilne²¹. Okresowo prowadzono komisyjne wybrakowania koni, które później sprzedawano na targach w Serocku i Radzyminie²².

W pułku dbano o zdrowie żołnierzy. Nad tą sprawą czuwał lekarz pułkowy i dwaj młodszy lekarze. Po każdym wcieleniu prowadzono obowiązkowe szczepienia przeciw durowi brzuszemu²³.

Żołnierze 1. pułku łączności brali udział w wydarzeniach majowych w 1926 r. 13 maja przybyły do Warszawy i oddały się do dyspozycji marszałka Piłsudskiego: 13. pułk piechoty z Pułtuska²⁴, 33. pułk piechoty z Łomży, 37. pułk piechoty z Kutna oraz batalion z 1. pułku łączności z Zegrza Południowego²⁵. Dowódca pułku skierował do stolicy 7 oficerów i 169 szeregowych²⁶. W wyniku walk zginęło 4 szeregowych i 14 zostało rannych. Batalion z Zegrza poniósł trzecie co do wielkości straty z oddziałów walczących po stronie marszałka

¹⁸ *Rozkaz Dep. Techn. MSWojsk. nr L. 1800/ tj. łączn. z dnia 22 czerwca 1927 r.*, CAW, Dep. Techn. MSWojsk., sygn. I.300.41.229, b.p.

¹⁹ *Rozkaz dzienny nr 280 z 1929 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.1, b.p.

²⁰ *Rozkaz dzienny nr 6 z 1927 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.6, b.p.

²¹ *Sprawozdanie z nadzoru gospodarki i administracji na podstawie inspekcji w formacjach za rok 1925*, CAW, Dep. Techn. MSWojsk., sygn. I.300.41.229, b.p.

²² *Rozkaz dzienny nr 59 z 1930 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.2, b.p.

²³ *Rozkaz dzienny nr 95 z 1930 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.2, b.p.

²⁴ 13. pułk został poderwany alarmem 12 maja 1926 r. Żołnierzom ogłoszono, że udają się na manewry do Zegrza. Pułk minął jednak Zegrze i drugi postój na drodze do Warszawy zrobił w Jabłonie (pierwszy odpoczynek odbył się w Serocku), J. Rzędziński, *Maj 1926*, Paryż 1965, s. 86.

²⁵ A. Czubiński, *Przewrót majowy 1926 roku*, Warszawa 1989, s. 181-182.

²⁶ A. Garlicki, *Przewrót majowy*, Warszawa 1987, s. 386.

Józefa Piłsudskiego²⁷. Żołnierze zostali odesłani do koszar w Zegrzu transportem kolejowym po południu 21 maja 1926 r.²⁸.

Uroczystości i życie pozasłużbowe

Pułk odgrywał istotną rolę w garnizonie Zegrze. Był między innymi organizatorem imprez sportowych. Coroczne zawody sportowe obejmowały: wielobój wojskowo-sportowy, pięciobój sportowy, bieg na 100 m, bieg na 1 500 m, skok w dal, skok wzwyż oraz rozgrywki w siatkówkę²⁹. Za organizację imprez odpowiadał klub sportowy³⁰.

Obok służby w koszarach i pobytu w domu oficerowie spędzali najwięcej czasu w kasynie. Kasyna były nie tylko miejscem zabawy, ale też prowadzono w nich różne uroczystości, odprawy, narady, odczyty i pogadanki.

1 czerwca 1924 r. odbywały się w Warszawie obchody święta 30. pułku Strzelców Kaniowskich, w których uczestniczył prezydent RP Stanisław Wojciechowski. Tego dnia pan prezydent wysłał z Cytadeli depeszę do 1. pułku łączności. Wiadomość przeniosły gołębie pocztowe³¹. W depeszy prezydent dopytywał się o obiadowe menu w kasynie 1. pułku. Ze zwrotnej depeszy dowiedział się, że panowie oficerowie jedli zupę szczawiową, pieczeń i leguminę³².

Kasyno 1. pułku, przeznaczone zwykle dla kadry zawodowej, było raz w tygodniu dostępne dla szeregowców³³.

W pułku kwitło także życie kulturalne i rozrywkowe. Często organizowano wieczorki taneczne i bale. Ognisko Podoficerów organizowało bale sylwestrowe, na które wstęp kosztował symboliczną złotówkę (tylko dla panów)³⁴. W karnawale odbywały się wspólne dla oficerów i podoficerów oraz ich rodzin bale. Za udział w nich trzeba było zapłacić zwykle 2 zł³⁵.

Pułk miał własny teatr, w którym wystawiano sztuki dla kadry i żołnierzy. W dniach 5 i 6 stycznia 1930 r. wystawiono przedstawienie pt. „Szampan”³⁶.

Święto pułkowe wypadło 2 sierpnia. Z tego powodu w tygodniu poprzedzającym święto organizowano zawody techniczne w budowaniu na czas polowej linii telefonicznej i zawody wojskowo-sportowe. W przeddzień święta odbywał się apel poległych i capstrzyk przy dźwiękach orkiestry pułkowej. W dniu święta, rano odbywało się nabożeństwo, defilada³⁷ i wspólny obiad wszystkich żołnierzy pułku, podczas którego wznoszono okrzyki na cześć prezydenta i marszałka. Po południu odbywały się finały różnych konkurencji

²⁷ E. Kozłowski, *Przewrót majowy 1926 w relacjach i dokumentach*, Warszawa 1987, s. 175.

²⁸ A. Garlicki, op. cit., s. 395.

²⁹ *Rozkaz dzienny nr 182 z 1931 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.5, b.p.

³⁰ *Rozkaz dzienny nr 36 z 1931 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.5, b.p.

³¹ „Socha”, *Święto 30. pułku strzelców kaniowskich*, „Żołnierz Polski” 1924, nr 24, s. 1.

³² F. Kusiak, *Życie codzienne oficerów Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1992, s. 171.

³³ *Rozkaz dzienny nr 37 z 1931 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.5, b.p.

³⁴ *Rozkaz dzienny nr 296 z 1930 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.1, b.p.

³⁵ *Rozkaz dzienny nr 4 z 1930 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.1, b.p.

³⁶ *Rozkaz dzienny nr 4 z 1930 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.1, b.p.

³⁷ Z uwagi na szczupłość miejsca w koszarach, defilady pułku odbywały się na szosie Jabłonna-Serock, *Dodatek do rozkazu dziennego nr 278 z 1930 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.3, b.p.

sportowych. 2 sierpnia 1931 r. drużyna piłki nożnej 1. pułku łączności rozgromiła reprezentację pułku radiotelegraficznego 4:1. W świąteczny wieczór, w obecności wszystkich żołnierzy, ich rodzin i mieszkańców okolicznych wsi odbywało się wręczanie nagród³⁸.

Dowództwo pułku dbało o patriotyczne wychowanie żołnierzy. Organizowano obchody rocznic narodowych, najczęściej w formie okolicznościowych akademii.

W roku 1930 w garnizonie zegrzyńskim przebywał prezydent Ignacy Mościcki. Celem jego podróży było Centrum Wyszkozenia Łączności w Zegrzu Północnym, stąd pułk przywitał go w drodze do tego ośrodka. 24 maja dowódca pułku polecił ustawić jednostkę na drodze Jabłonna – Serock, na wysokości głównej bramy do jednostki, w celu oddania honorów głowie państwa³⁹.

Od 1928 r. pułk posiadał odznakę pamiątkową. Odznaki przyznawano podczas święta pułkowego oraz z okazji Święta Niepodległości. 9 listopada 1931 r. dowódca pułku przyznał odznaki 5 oficerom i 25 szeregowym⁴⁰. Istniały dwa typy tej odznaki. Wzór pierwszy, wykonany z posrebrzanego metalu, przeznaczony był dla szeregowych. Drugi wzór był srebrzony (dla podoficerów) i pozłacany (dla oficerów)⁴¹.

Szczególnie uroczyste w całym wojsku obchodzono imieniny Pierwszego Marszałka Polski wypadające 19 marca. 18 marca 1931 r. żołnierze pułku brali udział w capstrzyku, akademii i przedstawieniu zorganizowanym w pobliskim Centrum Wyszkozenia Łączności. Następnego dnia program uroczystości obejmował: nabożeństwo, defiladę przed komendą garnizonu na skrzyżowaniu ulic Odsieczy Lwowa i Prezydenta Wojciechowskiego, akademię oraz wspólne kolacje: dla oficerów w kasynie, a dla podoficerów w lokalu Ogniska Podoficerskiego⁴².

Warto w tym miejscu dodać, że w lipcu 1931 r. żołnierze 1. pułku łączności ufundowali pomnik (popiersie) marszałka Piłsudskiego. Monument stanął na skwerze przed kasynem⁴³.

Kadra i jej rodziny zrzeszały się w różnych organizacjach. W trudnych powojennych latach 20. powstało w wojsku wiele spółdzielni, zaopatrujących żołnierzy i ich rodziny w produkty o niższych cenach. Przy 1. pułku także istniała taka spółdzielnia, która dysponowała sklepem spożywczym, warsztatem krawieckim i zakładem fryzjerskim. Opłaty wnoszono gotówką lub żetonami, które były rodzajem monety garnizonowej⁴⁴. Co miesiąc potrącano kadrze na spółdzielnię składki, które w latach 30. wynosiły od 12 do 40 zł, w zależności od pełnionej funkcji, a co za tym idzie zarobków.⁴⁵ W pułku istniał rodzaj kasy zapomogowo-pożyczkowej o nazwie „Fundusz Samopomocy Oficerów 1. pułku łączności”⁴⁶. Żony żołnierzy zawodowych działały w organizacji „Rodzina Wojskowa”⁴⁷. W Zegrzu

³⁸ *Święto 1. pułku łączności w Zegrzu*, „Wiarus”, nr 33, 1931, s. 726.

³⁹ *Rozkaz dzienny nr 119 z 1930 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.2, b.p.

⁴⁰ *Rozkaz dzienny nr 257 z 1931 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.5, b.p.

⁴¹ *Dziennik Rozk. Wojsk. MSWojsk.*, nr 10, poz. 118, 1928, CAW.

⁴² *Dodatek do rozkazu dzienny nr 61 z 1931 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.5, b.p.

⁴³ J. Szczepański, *Powiat legionowski na dawnej pocztówce*, cz. II, Legionowo 2002, s. 33.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 41.

⁴⁵ *Wykaz uposażenia oficerów za luty 1931 r., wykaz uposażenia podoficerów za styczeń 1931 r.*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.10, b.p.

⁴⁶ *Rozkaz dzienny nr 36 z 1931 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.5, b.p.

⁴⁷ *Rozkaz dzienny nr 5 z 1931 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.5, b.p.

Południowym istniał także klub Polskiego Białego Krzyża, którego członkowie wnosili składki w wysokości 25 groszy miesięcznie⁴⁸.

O nienaruszalność godności oficerskiej dbały Oficerskie Sądy Honorowe. Nadzór nad ich funkcjonowaniem sprawował minister spraw wojskowych. Sądy dla oficerów młodszych tworzone przy każdym pułku, a dla oficerów sztabowych na szczeblu okręgów korpusów⁴⁹. W 1. pułku łączności istniał sąd dla oficerów młodszych. W rozkazach dziennych dowódcy pułku systematycznie umieszczano listy oficerów podlegających temu sądowi⁵⁰.

Kino pułkowe w soboty i w niedziele (seanse o godz. 20.15) wyświetlało filmy, które gromadziły rzesze kinomanów. Wśród repertuaru z 1930 r. znalazł się między innymi film „Miłość Beduina”⁵¹. Były także organizowane wyjazdy do warszawskiego kina „Atlantic”⁵².

---

⁴⁸ *Rozkaz dzienny komendanta CWŁ nr 158 z 1934 r.*, CAW, Szkoły Wojskowe, Centrum Wyszkozenia Łączności, sygn. I.326.2.13, b.p.

⁴⁹ F. Kusiak, *Życie codzienne oficerów Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1992, s. 254.

⁵⁰ *Lista oficerów młodszych przynależnych służbowo do 1. pł jako podlegających sądowi honorowemu, tem samem uprawnionych do głosowania, Rozkaz dzienny nr 280 z 1929 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.1, b.p.

⁵¹ *Rozkaz dzienny nr 294 z 1930 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.3, b.p.

⁵² *Rozkaz dzienny nr 117 z 1930 r. dowódcy 1. pułku łączności*, CAW, Oddziały Wojsk Technicznych, 1. pułk łączności, sygn. I.326.2.3, b.p.